

Борис КУЗЬМА,
голова Закарпатської обласної організації
Національної спілки художників України,
Вікторія КУЗЬМА,
мистецтвознавець

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДИЗАЙНУ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Б. Кузьма, В. Кузьма. Сучасний стан та перспективи розвитку дизайну архітектурного середовища.

Розглянуто теоретичні основи проектування архітектурного середовища. Висвітлено художнє, соціальне та функціональне значення штучного довкілля, загальні принципи та можливі підходи при формуванні різноманітних типів архітектурного середовища. Окреслено сучасні тенденції та перспективи розвитку галузі відповідно до концепції сталого розвитку.

Ключові слова: архітектурне середовище, дизайн, середовище, сталий розвиток, штучне довкілля.

Б. Кузьма, В. Кузьма. Современное состояние и перспективы развития дизайна архитектурной среды.

Рассмотрены теоретические основы проектирования архитектурной среды. Освещено художественное, социальное и функциональное значение искусственного окружения, общие принципы и возможные подходы при формировании разнообразных типов архитектурной среды. Очерчены современные тенденции и перспективы развития отрасли относительно концепции постоянного развития.

Ключевые слова: архитектурная среда, дизайн, постоянное развитие, искусственное окружение.

B. Kuzma, V. Kuzma. Modern status and perspectives of development of design of architectural environment.

Theoretical bases of planning of architectural environment are considered. The artistic, social and functional value of artificial environment, general principles and possible approaches are reflected at forming of various types of architectural environment. The modern tendencies and prospects of development of industry are outlined in accordance with conception of sustainable development.

Keywords: architectural environment, design, environment, sustainable development, artificial environment.

Постановка проблеми. Розвиток проектної культури загалом та дизайну архітектурного середовища наразі відбувається в умовах бурхливого розвитку соціального прогресу, науково-технічного розвитку, активної генези біосфери з переходом її в принципово новий якісний стан — ноосферу. Активно наростаючий техногенний вплив на довколишнє середовище обумовив незворотні екологічні процеси. Економіки розвинених країн перейшли на концепцію сталого розвитку — концепції діяльності людини в системі ноосферних процесів у гармонії з природою, забезпечення якості життя людей і захисту інтересів майбутніх поколінь. Наразі актуальною є необхідність теоретичного осмислення проблематики організації та формування дизайну архітектурного середовища.

Метою роботи є визначення основних напрямів, тенденцій та стратегії розвитку дизайну архітектурного середовища в системі ноосферних процесів.

Архітектурне середовище включає в себе як свою головну частину міські поселення, що сьогодні окреслюються як «...цінний устрій, який осмислено змінюється та приводить до рівноваги. Усі елементи пов'язані величезною заплутаною сіткою,

яку можна зрозуміти лише побачивши в ній взаємонакладання безлічі локальних систем, кожна з яких — частина нескінченної тканини. Кожна має власну історію і свій контекст; а тому як контекст, так і історія змінюються при переході від частини до частини» [1, с. 108].

У середині XX ст. поряд з К. Кінчем, Кр. Александером, В. Глазічевим та іншими найцікавіші пошуки в галузі формування систем поселень як гармонійних середовищ провадив грецький архітектор К. Доксіадіс. Саме ним уперше здійснено спробу створення нової науки про поселення — екістики, — яка, на жаль, залишилася на рівні містобудівних декларацій, глобально масштабованих містобудівних прогнозів і схем розселення та цілком традиційних досліджень у галузі середовищних пропорцій [2].

Паралельно в багатьох країнах почали формуватися уявлення, де «...активізація метафори «середовище», ніби за помахом чарівної палички, перетворила будь-який об'єкт архітектури в новий. Це спонукає знову і знову до осмислення самих підстав її діяльності, її інструментарію, відносин між її потенціалом та актуальними можливостями.

Наразі ланцюжок еволюції (від «дизайну» до «культури», від неї до «середовища») може бути логічно інверсовано, перевернуто. Персоналізоване мислення архітектора штовхає його до нового осмислення: від «середовища до конкретного завдання» [2, с. 3]

Наприкінці XX — на початку XXI ст. поняття «середовище», а особливо поняття «дизайн» у його простому або складнішому вигляді (наприклад артдизайн, промисловий дизайн, комерційний дизайн тощо) перестало задовольняти потреби суспільства, оскільки інтерес культури до проблем організації середовища існування людини (у міському оточенні вулиць, площ, рекреацій, житлових районів, інтер'єрних просторах), котрі не вирішуються тільки завдяки суто архітектурним методам, веде до необхідності залучення такої специфічної діяльності, як дизайн архітектурного середовища [4]. Саме поняття «дизайн архітектурного середовища» складається з трьох частин: по-перше, з дизайну як художнього аспекту; по-друге, з архітектурної діяльності й, по-третє, з середовища як об'єкта.

Галузь художнього проектування архітектурного середовища досить широка й охоплює різноманітні сфери матеріально-художньої культури: архітектуру, промисловий дизайн, декоративно-прикладне мистецтво, мистецтво експозиції, театру, кіно, що в комплексі створюють предметно-візуальну реальність нашого оточення. Звісно, в галузі дизайну архітектурного середовища формотворчим лідером виступає архітектор.

Для з'ясування відношення дизайну архітектурного середовища до архітектури слід зазначити, що нова діяльність поєднує, з одного боку, специфічну цілісність матеріальної й функціональної структури, екологічні й культурні особливості, а також індивідуальні підходи до вирішення середовищних ситуацій в умовах відсутності прототипів і стандартних зразків. З іншого боку, архітектурно-дизайнерська діяльність формує специфічні методи проектування, що пов'язані з посиленням передпроектного аналізу, концептуальністю рішень, використанням образно-типологічного підходу тощо. Тобто мова йде не про включення дизайну до архітектурного середовища, а саме про дизайн архітектурного середовища, в якому по-новому осмислюється та формується внутрішнє та зовнішнє просторове середовище, по-новому відбувається їх динамічна взаємодія, що й визначає основні напрямки цієї діяльності.

Дизайн архітектурного середовища спрямований на проектування комплексних середовищних архітектурних об'єктів із позиції максимально широкого охоплення взаємовідносин людини з природою, з предметно-просторовим і соціально-

культурним оточенням з метою гармонізації середовища на шляху узгодження його функціональних та естетичних властивостей і характеристик.

Слід також звернути увагу на те, що середовищні об'єкти мають складнішу структуру, ніж об'єкти інших видів дизайну. Тут у поєднанні взаємодіють внутрішні й зовнішні простори. Середовище життєдіяльності в їх оточенні зорганізується ще й за допомогою різноманітних предметно-просторових структур, а також вони можуть до певної міри реалізувати всю гаму естетичних відношень, породжених особливостями ставлення людини до навколишнього світу.

У творчості «за законами краси», тобто в естетичній діяльності, в т. ч. і в дизайні архітектурного середовища, можна виділити три завдання, які потрібно узгодити для отримання повноцінних і художньо виразних рішень:

- створити окремі споруди, їх комплекси і середовища, що в цілому відповідають своєму призначенню, технічно досконалі, потребують найменших витрат сил і засобів для їх спорудження;
- надати їм гармонійної форми, що відповідає б їхній суті та творчому задуму, де матеріально необхідне виступало б як належне й естетичне;
- поставити та вирішити художньо-образні завдання відповідно до потенційно значення певного комплексу або середовища.

Для створення повноцінного в естетичному сенсі середовища слід різнобічно враховувати все нові й нові вимоги споживача не лише до окремих споруд, до їх взаємодії між собою і зі своїм обладнанням, а також і до поєднання архітектурно-дизайнерського ансамблю з іншими елементами міста та природного середовища. Ле Корбюзьє зазначав, що гармонія — це результат повної відповідності між причиною і наслідком. При цьому причина — це необхідність створювати зручне житло і, відповідно, здійснювати будівництво, а наслідок — це радість, яка охоплює нас при спогляданні розумної, точної, бездоганної творчості [5].

Отже, дизайн архітектурного середовища — це нова архітектурно-дизайнерська діяльність, пов'язана з комплексним формуванням і естетизацією об'єктів і систем оточуючої нас «другої природи» як гармонійної, художньо осмисленої єдності всіх її компонентів: від будівель і приміщень до їх інтер'єрів, благоустрою території й ландшафтів [6].

В. Шимко зазначає, що «...дизайн середовища припускає не точне проектне творення очікуваного середовищного відчуття, а проектування набору умов, необхідного і достатнього для появи комплексу модифікацій такого роду відчуттів» [7, с. 5]. Отже, архітектор-дизайнер складає не проект середовища в його повному розумінні, а вузько націлений варіант предметно-просторових параметрів, необхідних для його виникнення й існування — те, що отримало назву «архітектурне середовище».

У свою чергу, «архітектурне середовище», за В. Шимко, — це «...частина нашого оточення. Воно створене архітектурно (художньо) обґрунтованими об'ємно-просторовими структурами, системами обладнання і благоустрою, сполученими в ціле за законами художньої єдності» [7, с. 8].

Усе це пояснює близькість методології архітектурного й архітектурно-дизайнерського проектування — обидва напрями мають справу з візуальними образами реальності довкола нас, використовуючи їх особливості для пробудження ідейно-естетичних реакцій глядача. Але саме тут проходить умовна межа між архітектурою і середовищним дизайном: останній включає в орбіту своєї діяльності суперечливий і часто незалежний від архітектурних вирішень предметний комплекс середовища, який може деформувати і нівелювати естетичний задум архітектурної організації простору. А може, навпаки, значно посилити, збагатити архітектурну концепцію за рахунок засобів середовищного мистецтва.

Дизайн середовища, на відміну від архітектури, прагне поєднати особливості окремо дизайну і окремо середовища. Іншими словами, поєднуються раціонально-винахідницьке начало у становленні образу і «включення» потреб споживача в естетичний продукт існування середовищного об'єкта — атмосферу середовища. Оскільки будь-яке середовище складається не лише з архітектурних компонентів, а також із багатьох інших, наприклад зі спеціально розробленого обладнання, то весь комплекс предметів його наповнення автоматично стає засобом художнього формування об'єктів дизайну архітектурного середовища.

До напрямів дизайну архітектурного середовища можна віднести:

- міський дизайн, який об'єднує громадські простори міста, благоустрій селищних і ландшафтних територій, об'єкти, що належать до інфраструктурних і функціональних систем транспорту, міських служб, відпочинку, побутового обслуговування та ін.;

- інтер'єрний дизайн, що охоплює проектування внутрішніх просторів промислового, громадського і житлового середовища.

Усі об'єкти цих типологічних груп включають простір (зовнішній чи внутрішній), який має функціональне призначення і предметно-просторове наповнення. Цей простір може стати об'єктом реконструкції, удосконалення існуючої забудови або створення нових середовищних ситуацій [8].

Вирішення в дизайні архітектурного середовища спрямовані на конкретизацію і деталізацію архітектурного задуму, його відтворення в предметному наповненні внутрішнього чи зовнішнього простору, сприяють підвищенню комфортності та естетичних якостей штучного і природного оточення людини.

Висновки. Таким чином, наприкінці ХХ ст. в архітектурі та дизайні виділилося три провідні концептуальні напрямки розвитку: орієнтація на нову еkleктику, пошук нової монументальності, впровадження нових технологій. У межах цих напрямків сучасний професійний світогляд поєднує в собі елементи ортодоксальності й плюралізму, ідеологію конструктивізму і деконструктивізму, визнання мінливості середовища, орієнтацію на розчинення архітектурних об'єктів і епатаж за допомогою дизайнерських форм. Серед цих пріоритетів головним стає взаємопроникнення та збагачення дизайнерських і архітектурних засобів і методів проектування, а також розширення та поглиблення сучасних уявлень про архітектурне середовище.

Визначення напрямів і закономірностей формування архітектурного середовища в контексті концепції сталого розвитку дає підстави вважати, що їх використання сприятиме забезпеченню комфортних умов життєдіяльності людини.

1. Линч К. Совершенная форма в градостроительстве / Пер. с англ. В. Л. Глазычева: Под ред. А. В. Иконникова. — М.: Стройиздат, 1986. — 264 с.

2. Основи дизайну архітектурного середовища: підручник / Тімохін В.О., Шебек Н.М., Малік Т. В. та ін. — Київ: КНУБА, 2010. — 400 с.

3. Глазычев В. Л. Архитектура. Энциклопедия. — М: ИПЦ «Дизайн. Информация. Картография»: ООО «Изд-во Астраль»: ООО «Изд-во АСГ», 2002. — 672 с.

4. Мастера архитектуры об архитектуре. — Т. 1. — М.: Искусство, 1972.

5. Минервин Г. и Ермолаев А. Новая специальность — архитектор-дизайнер // Техническая эстетика. — 1989. — № 11. — С. 28.

6. Фремpton К. Современная архитектура: критический взгляд на историю развития. — М.: Стройиздат, 1990. — 535 с.

7. Шимко В. Т. Комплексное формирование архитектурной среды. — М.: МАРХИ, изд-во СПЦ-принт, 2000. — Кн. 1. Основы теории. — 108 с.

8. Шукурова А. Н. Архитектура Запада и мир искусства XX века. — М.: Стройиздат, 1989. — 318 с.